формуватись більш стійка увага дитини до означеної властивості, з'явиться зацікавленість до самого процесу діяльності, подовжиться термін протягом якого дитина буде зосереджена на предметі.

Сенсорний розвиток є базисом розвитку психічних процесів дитини: уваги, пам'яті, уявлення, аналізу, синтезу, забезпечує розвиток мовлення тощо. Отже, сенсорне виховання не обмежується навчанню дітей сенсорним еталонам кольору, величини, форми предметів та діям обстеження даних властивостей. Важливим і перспективним є подальші наукові дослідження особливостей сприймання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку звуків, рухів, часу, простору тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войлокова Е. Ф., Андрухович Ю. В., Ковалева Л. Ю. Сенсорное воспитание дошкольников с интеллектуальной недостаточностью : учеб.-метод. пособ. Санкт-Петербург : КАРО, 2005. 304 с.
2. Метиева Л. А., Удалова Э. Я. Сенсорное воспитание детей с отклонениями в развитии : сб. игр и игровых упражнений. Москва : Издательство «Книголюб», 2007. 120 с.
3. Трикоз С. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» : програма з сенсорного виховання, методичні рекомендації, дидактичні матеріали. Київ : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України; Національна Асамблея інвалідів України, 2012. 112 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/705370/
4. Трикоз С. В. Сенсорне виховання. Концепція дошкільної освіти дітей з розумовою відсталістю. *Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології* / ред. Т. В. Сак. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. Вип. 8. С. 45–49.

УДК 159.04

ПЕРВИННА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ЧЕРЕЗ ІНТЕРНЕТ- РЕСУРСИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Федорчук Віктор,
кандидат психологічних наук, доцент,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Федорчук Вікторія,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

У статті досліджена проблема надання первинної психологічної допомоги через Інтернет-ресурси в умовах війни. Виокремлено конкретні переваги первинної психологічної допомоги населенню, а також перспективи спілкування "психолог-населення" через Інтернет-ресурси. Розкрито можливості первинної психологічної допомоги населенню України в умовах війни, зокрема через Інтернет-ресурси. Особливо зручним дистанційне

консультування є для тих наших співгромадян, які схильні до глибокого самоаналізу, до занурення у пізнання себе та інших, суті міжособистісних взаємин, пошуку сенсу життя тощо. А також для тих, хто через власну тривожність, сором'язливість не може безпосередньо звернутися по психологічну допомогу до психолога.

Ключові слова: *первинна психологічна допомога, Інтернет-ресурси, посттравматичні стресові розлади, друковані засоби масової інформації, реакції на стресові ситуації, копінг-стратегія.*

The article examines the problem of providing primary psychological care through Internet resources in wartime. The specific advantages of primary psychological assistance to the population, and the prospects of communication "psychologist-population" through Internet resources are also highlighted. Possibilities of primary psychological assistance to the population of Ukraine in the conditions of war, in particular through Internet resources are opened. Particularly convenient distance counseling is for those of our fellow citizens who have a deep introspection, immersion in the knowledge of themselves and others, the essence of interpersonal relationships, the search for meaning in life and more. And also for those who, due to anxiety, with their own help to the help of a psychologist..

Key words: *primary psychological care, Internet resources, post-traumatic stress disorder, print media, reactions to stressful situations, coping strategy.*

Постановка проблеми. Останні десятиліття наша країна проводить низку реформ (в освіті та науці, охороні здоров'я, економіці, децентралізації влади тощо), які часто негативно впливають на душевний стан людей, оскільки вони живуть у перманентних змінах, постійному очікуванні гіршого. Закономірно, що проблема психологічного здоров'я в Україні стала загальнонаціональною. Уже котрий рік поспіль Україна посідає перше місце за кількістю психічних розладів у Європі. Наша держава приєдналася до Європейської декларації щодо охорони психічного здоров'я.

Проблема психічного здоров'я людини завжди була, є і буде актуально, особливо коли це обумовлено певними подіями (Революція Гідності, захоплення Росією Криму й частини Донбасу, тривалий, за безпосередньої участі Росії, військовий конфлікт на Донбасі, широкомасштабна війна Росії проти України), які випали на долю українського народу.

Саме під час війни, яку розв'язала Росія проти нашої держави, актуальність цієї проблеми настільки загострилась, що стала важливою умовою для виживання більшості населення. Мільйони постраждалих людей, сім'ї та цілі громади, які втратити домівки, близьких, розлучені зі своїми сім'ями, стали свідками знущання, пограбування, насильства, руйнувань та смерті. Життя населення нашої держави тривалий час відбувається в екстремальних умовах, а це призводить до виснаження психіки, що кардинально впливає на емоційно-вольову та інтелектуальну сферу, організм в цілому.

Інтенсивний інформаційний наступ з боку країни-агресора, а також сепаратистів (п'ятої колони), призвів до загострення потреби в соціально-

психологічній підтримці і супроводі громадян не лише в процесі прямої, безпосередньої психологічної допомоги, а й через Інтернет-ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах, які склалися в нашій державі, важливе місце належить психологічній практиці як сфері надання кваліфікованої первинної психологічної допомоги (ППД) населенню. ППД – це сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги ближнім, які відчувають потребу в цьому.

Загалом психологи покликані досягати гуманних, соціально значущих цілей – профілактики та збереження психічного здоров'я, подолання негативних наслідків війни (на що потрібно не один рік), психологічного благополуччя населення в цілому тощо.

Психологічна наука та прикладна психологія в цих умовах мобілізувала свій потенціал щодо надання психологічної допомоги усім верствам населення, які її потребують.

«Перша психологічна допомога рекомендована багатьма міжнародними та національними експертними групами, зокрема такими, як Міжвідомчий постійний комітет (IASC) і проєкт «Сфера» (Sphere). Перша психологічна допомога є альтернативою психологічному дебрифінгу. У 2009 році Група з розробки посібників Програми mhGAP Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) провела оцінку наукової обґрунтованості першої психологічної допомоги та психологічного дебрифінгу. Група дійшла висновку, що людям у стані важкого дистресу внаслідок травматичної події, пережитої нещодавно, слід надавати ППД, а не проводити із ними психологічний дебрифінг» [4, с. 5].

ППД є альтернативою «психологічному дебрифінгу», визнаному неефективним. На відміну від нього, ППД включає чинники, які вважаються найкориснішими для довгострокового відновлення людини (згідно з даними досліджень та загальною думкою багатьох кризових працівників). З поміж них, зокрема, можна назвати:

- відчуття безпеки, зв'язку з іншими людьми, спокою та надії;
- доступ до соціальної, фізичної та емоційної підтримки;
- відчуття спроможності допомогти собі – на індивідуальному рівні та на рівні громади [4, с. 10].

У наукових джерелах досить вичерпно представлені напрацювання науковців та психологів-практиків, які висвітлюють різні аспекти надання психологічної допомоги різним верствам населення. На нашу думку, найбільш актуальними є праці вчених: Л. С. Волинець, Т. С. Гурлєвої, З. Г. Кісарчук, Г. П. Лазос, Л. А. Мельник, Л. А. Найдьонова, Я. М. Омельченко, В. Г. Панок, Т. М. Титаренко, І. І. Ткачук та ін.

Т. С. Гурлєва на основі якісного аналізу 52-х листів громадян з різних міст і областей України до редакції однієї з центральних вітчизняних газет, виокремила низку проблем населення України, а саме: невпевненість у сьогоднішньому і завтрашньому дні для себе та своїх дітей, розчарованість, страх злиднів і хвороб, незахищеність, втрата ціннісних орієнтирів та потреба в психологічній підтримці. Подібні та інші проблеми у людей виникали й раніше, але набувають загостреного характеру у кризових соціокультурних

умовах, бо викликані складними, несприятливими життєвими обставинами. Так, ще до подій на Майдані і воєнних дій на сході країни (війни Росії проти України – доповнено нами) і на сьогоднішній день переживання кризи супроводжується такою симптоматикою, як: спустошеність, безнадійність, знецінення життєвих здобутків, руйнування життєвих цінностей, почуття провини, соціальна відчуженість тощо.

Дослідження засвідчують, що серед особистих проблем на перших місцях виступають: фізичне й психічне здоров'я, робота, кар'єра, взаємини з батьками й дітьми, дружинами й чоловіками, проблеми взаємопідтримки, співчуття, духовного розвитку тощо. Отож, у цілому, можна говорити щонайменше про три види цінностей українських громадян, на яких медіа-психологу варто зосередити увагу: вітальні (питання виживання, безпеки, здоров'я), соціальні (сім'я, соціальна рівність, освіта тощо) і духовні цінності (любов, добро, довіра, жертовність тощо). Важливо, щоб всі ці види цінностей охоплювалися фахівцями, оскільки насправді вони поєднують різні сфери переживань людини [5, с. 195–196].

Фокусуючись на особливостях і можливостях спілкування психолога з населенням через текстові засоби масової інформації (ЗМІ), ми виокремили спілкування 1) за видами: опосередковане, заочне, непряме; 2) за формою: інформативне або пізнавально-орієнтирне; діалогічне, конструктивне, гуманістичне; маніпулятивне, деструктивне, не гуманістичне [5, с. 199].

Мета статті та завдання статті – окреслити можливості первинної психологічної допомоги населенню України в умовах війни через Інтернет-ресурси.

Завдання дослідження: виокремити конкретні переваги первинної психологічної допомоги населенню та перспективи спілкування "психолог-населення" через Інтернет-ресурси.

Виклад основного матеріалу дослідження, Внаслідок війни люди втрачають домівку, близьких, виявляються відірваними від сім'ї і звичного оточення або стають свідками насильства, руйнувань і смерті. Вчені зазначають, що можливості пристосування (психологічні, фізіологічні, соціальні) до таких умов рано чи пізно вичерпуються, що сприяє зростанню посттравматичних стресових розладів (ПТСР – Posttraumatic Stress Disorder), тобто комплексу симптомів, які спостерігалися у тих, хто пережив травматичний стрес, і який одержав назву «посттравматичний стресовий розлад». На те, як реагує людина, впливає безліч факторів, у тому числі: характер і тяжкість пережитої події; перенесені травматичні події в минулому; наявність сторонньої підтримки в житті; фізичне здоров'я; наявність у людини або в її родині розладів психічного здоров'я (у тому числі в минулому); культурні корені й традиції; вік та ін. У кожного є свої сили і можливості, які допомагають впоратися з життєвими проблемами.

Людям важливо більше знати про психологічну травму, посттравматичний синдром і шляхи надання ППД, бо, на жаль, травма є частиною життя.

Практичні психологи, під час війни надаючи ППД населенню, яке переживає ПТСР, ставлять перед собою два принципових завдання, що

передбачають: 1) зменшення до певної міри проявів емоційної напруги та стабілізацію психологічного стану; 2) мобілізацію внутрішніх і зовнішніх ресурсів особистості, які дозволяють осмислити те, що відбулося, усвідомити, що загроза небезпеки, втрати, смерті позаду. Травма дуже часто «перекриває» людині доступ до власних ресурсів. Важливо разом знаходити шляхи до їх відновлення.

Основними чинниками, з якими доводиться працювати психологу, є почуття та переживання людини. Саме їх аналіз дає матеріал для розуміння того, що відбувається в особистому житті людини. С. В. Васьківська стверджує, що «завдяки консультативному процесу людина повністю свідомо може: 1) пережити всі свої реакції, включаючи почуття й емоції, бо отримує ретроспективний і перспективний погляд на своє життя; 2) усвідомити себе як цілісність (єдність свідомої й несвідомої сутності) і самоцінність; 3) навчитися відчувати свою суб'єктність і повірити у власні можливості опанувати життєву ситуацію, розпоряджатися собою та своїм життям; 4) сприймати себе такою, якою вона є, а відтак поважати суб'єктність іншої людини; 5) набути нового досвіду розвитку і самовдосконалення» [1, с. 23].

Через спілкування відбувається не тільки обмін враженнями, сподіваннями, намірами, але й спрямований вплив психолога на людину (групи людей) заради досягнення певного результату. «Перша психологічна допомога охоплює гуманні, підтримуючі заходи реагування на страждання особи, яка може потребувати підтримки» [4, с. 61]. Деякі постраждалі можуть потребувати набагато більше, ніж простого надання ППД. Ви маєте оцінювати межі своїх можливостей і просити допомоги в інших, коли потрібна медична чи будь-яка інша допомога для порятунку постраждалого.

ППД є частиною більш комплексного реагування на масштабні гуманітарні надзвичайні ситуації (IASC, 2007). Коли число постраждалих сягає сотень чи тисяч, застосовуються різні заходи реагування: пошуково-рятувальні операції, невідкладна медична допомога, притулки, роздача продуктів харчування, заходи з розшуку членів сім'ї і захисту дітей [4, с. 17].

Важливо знати про те, що ППД часто є одноразовою інтервенцією, і, можливо, ви зможете надавати допомогу дуже недовго. Аби досягти відновлення у довгостроковій перспективі, постраждалі мають використовувати власні навички того, як впоратись зі складною життєвою ситуацією [4].

Надзвичайно важливо допомогти людям відновити їх внутрішній потенціал і таким чином здійснювати контроль над ситуацією, бути упевненим в собі, зберігати спокій в екстремальних ситуаціях**.**

Не можливо не погодитися з думкою провідного фахівця-психолога Т. С. Гурлєвої, яка досліджує проблему психологічного консультування через періодичну пресу. Вона зазначає, що консультування через друковані засоби масової інформації (ДЗМІ) має певні переваги.

Для читачів*:*

- оскільки медіа-консультування не є екстреною психологічною допомогою, воно дає змогу сформулювати проблему в прийнятній для людини формі, не обмежуючись у часі;

- забезпечує абсолютну чи часткову анонімність; деяким громадянам некомфортно озвучувати свою проблему «очно», очікуючи допомоги, для них набагато зручніше спілкуватися дистанційно; через газету чи журнал людина має змогу подумки вести діалог із консультантом, отримуючи підтвердження, що її випадок не поодинокий, а характерний і для інших людей;

- дає можливість тому, хто звертається по консультацію, віддалитися від особистої проблеми, яка починає існувати ніби поза ним («моя і водночас не лише моя проблема»); відтак людина дистанційно отримує очікувану допомогу психолога у прийнятний для себе спосіб.

«Особливо зручним дистанційне консультування є для тих наших співгромадян, які схильні до глибокого самоаналізу, до занурення у пізнання інших, суті міжособистісних взаємин, пошуку смислу життя тощо. А також для тих, хто через власну тривожність, сором'язливість не може безпосередньо звернутися по психологічну допомогу до психолога. Коли за допомогою письмової відповіді консультанту вдається допомогти людині, у неї з'являється упевненість, що психолог її зрозумів, з'являється «ефект присутності», виникає бажання прийти на очну зустріч до фахівця в разі загострення проблеми» [5, с. 153–154].

Ми вважаємо, що в умовах постійних бойових дій та ракетних обстрілів нашої держави російськими військами особливе місце належить ЗМІ, де ключову роль відіграють Інтернет-ресурси, завдяки яким успішно створюються умови надання ППД населенню. До цих умов можна віднести:

– щире бажання допомогти (представити людині її проблему, допомогти з'ясувати причини, що могли зумовити її виникнення, запропонувати шляхи самостійного розв'язання проблемної ситуації, а можливо, й запобігти ситуації, яка може виникнути);

– позитивний заряд (відповідь на запитання має бути оптимістичною;. людина має переконатися в тому, що її життєву, особистісну проблему, незважаючи на труднощі, можна успішно розв'язати);

– надати читачу, слухачеві, або глядачеві право на власний вибір, нести відповідальність за нього, право зробити свої висновки (під час дистанційного консультування психолог має розширити грані бачення проблеми, показати її різні сторони, спонукати людину до самостійного пошуку оптимальних способів розв'язання власних проблем);

– бачити себе очима людина, яка потребує підтримки (відповідаючи на запитання, психолог-консультант уявляє собі чоловіка чи жінку, дитину чи дорослого, і спілкується з реальною особистістю, відповідно, підбирає стиль мовлення, відповідну лексику, інтонацію, аспект висвітлення теми);

– змістовне та грамотне художнє оформлення (розкрити, доповнити і поглибити зміст письмової чи промовленої відповіді дає змогу художнє оформлення (наприклад на шпальтах газет чи журналів); вдала фотографія,

колаж або малюнок, епіграф, метафора не лише привертають увагу до інформаційного повідомлення, а й стимулюють уяву читача чи глядача, розширюють горизонти його бачення проблеми; картинка або словесне порівняння спрямовує людину на основне, на чому пропонує сконцентруватися консультант, і водночас дає можливість їй самостійно відкривати додаткові сенси) [5, с. 155-156].

Зауважимо, що зараз Інтернет-ресурси (безкоштовна психологічна допомога: https://t.me/UA_MENTAL_HELP; Опіка ангела https://angelscare.org.ua/online-support; Допомога для кожного https://kufer.media/gajdy/dopomoga-dlya-kozhnogo-de-otrymaty-bezkoshtovnu-psyhologichnu-konsultatsiyu/; Вайбері «Психологічна підтримка»; список ресурсів https://happymonday.ua/ru/psyhologichna-dopomoga-pid-chas-vijny тощо) перетворилися на могутнє знаряддя психологічної допомоги українському народу під час війни росії на території нашої держави. Країна-агресор веде постійний інформаційний «тиск» на громадську свідомість, емоційну та інтелектуальну сферу суспільства та окремої особистості, на прийняття нею важливих життєвих рішень.

Інтернет інтенсивно використовується не лише молоддю, а й людьми старшого покоління для отримання різнобічної інформації, що стосується надання ППД у відповідності до ситуації, в якій вони опинилися.

Ми вважаємо, що в умовах війни пріоритетним є отримання ППД завдяки Інтернет-ресурсам (Viber, Telegram-каналам), оскільки:

– людина можна отримати психологічну допомогу в зручний для неї час;

– до інформації, яка стосується психологічної допомоги, тобто вирішення тієї чи іншої особистісної кризи, можна звертатися необмежену кількість разів;

– низка Інтернет-сайтів, які покликані надавати ППД, дозволять людині не тільки скористатися цими можливостями, але й провести критичний аналіз запропонованої інформації й використати її як окремо, так і в поєднанні з іншою аналогічною інформацією;

– Інтернет-ресурси дають можливість людині «піднятися» над своєю проблемою, подивитися на неї наче збоку і «вийти» на рівень самопізнання, самовдосконалення й самодопомоги;

– допомагає тому, хто потребує психологічної підтримки, розпочати роботу над собою, переглянути свої життєві орієнтири, цінності, потреби, настанови, світогляд і переконання, звички тощо;

– Інтернет-ресурси спонукають людину критично мислити, брати особисту відповідальність за використання інформації, отриманої під час ППД;

– кожна людина України в умовах війни може безкоштовно отримати кваліфіковану ППД.

Важливо спонукати людину, яка звертається до фахівця, критично мислити, брати особисту відповідальність за споживання й передачу будь-якої інформації іншим людям, аби уникнути її викривлення; вчитись

інтуїтивно відчувати брехню й протистояти їй, долучаючись до інших джерел і прислухаючись до власного сумління [5, с. 157].

Люди можуть по-різному реагувати на кризу. Далі наведені приклади реакцій на стресові ситуації:

– Фізичні симптоми (наприклад: тремтіння, головний біль, сильне відчуття втоми, втрата апетиту, болі в різних частинах тіла).

– Плач, сум, пригнічений настрій, скорбота.

– Тривога, страх.

– Настороженість або здригання.

– Побоювання, що станеться щось дуже погане.

– Безсоння, нічні жахи.

– Дратівливість, злість.

– Почуття провини, сором (до прикладу, за те, що вижив, або за те, що не в змозі допомагати чи рятувати інших).

– Розгубленість, емоційне заціпеніння, відчуття нереальності або абстрагування від зовнішнього світу.

– Замкненість або нерухомість.

– Відсутність реакції на інших людей, особа взагалі не розмовляє.

– Дезорієнтація (наприклад, людина не знає, як її звати, звідки вона або що трапилося).

– Нездатність дбати про себе та власних дітей (наприклад, людина відмовляється їсти й пити, не здатна ухвалювати прості рішення) [3, с. 26].

При цьому дуже важлива також наявність внутрішнього переконання людини у власних можливостях, здібностях та бажанні подолати кризові ситуації.

Завдяки копінг-стратегіям людина володіє комплексом поведінкових, емоційних та когнітивних реакцій, які вона використовує у важких ситуаціях. Комбінуючи їх у різних співвідношеннях та зв’язках, вона здатна впоратись зі стресом в екстремальних та кризових умовах завдяки особистісним сприятливим ресурсам, а саме: позитивному мисленню; адекватній Я-концепції та самооцінці; низькому нейротизму; внутрішньому локусу контролю; здатності до емпатії та вибудовування соціальних відносин; здатності до творчості [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одним із важливих напрямків надання первинної психологічної допомоги населенню, яке страждає від бойових дій, є використання Інтернет-ресурсів. Саме вони є не тільки найбільш доступними для будь-якого громадянина, але й дають широкий вибір різних засобів подолання ПТСР.

Перспективи дослідження полягають у пошуку можливостей більш ефективних способів надання первинної психологічної допомоги населенню, постраждалому від війни, а також його соціально-психологічного супроводу у період переходу до умов мирного життя. Планується дослідити типи соціально-психологічного супроводу, відповідно до умов і характеру травматизації, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей

постраждалих, виокремити найбільш ефективні технології та техніки психологічної допомоги, які б сприяли конструктивним особистісним змінам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування : навч. посіб. Київ : Четверта хвиля, 2004. 256 с.
2. Копінг-стратегії, як спосіб подолання стресу. URL: http://xocsssdm.org.ua/koping-strategiyi-yak-sposib-podolannya-stresu) (дата звернення 20.04.2022).
3. Особливості стосунків «психотерапевт–клієнт» у сучасному соціокультурному середовищі: монографія / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко та ін. ; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 225 с.
4. Перша психологічна допомога : посібник для працівників на місцях. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 64 с.
5. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л. А. та ін. ; за ред. Волинець Л. С. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.
6. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу : монографія / З. Г. Кісарчук та ін. ; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 178 с.

УДК: 376-056.264-091.33:81

ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ОРФОГРАФІЧНИХ ВПРАВ В ОВОЛОДІННІ ПОЧАТКОВИМИ НАВИЧКАМИ ПИСЬМА В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Чередніченко Наталія,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Швалюк Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

У статті висвітлено проблему формування навички письма у молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах корекційного та інклюзивного навчання на початковому етапі опанування рідної мови. Підкреслюється значення практичних орфографічних вправ з опорою на зоровий зразок як ефективного прийому формування навички письма та поліпшення грамотності письма учнів із труднощами у навчанні. Висвітлено методику навчання свідомого списування та проведення зорових диктантів з учнями із труднощами у навчанні та визначено спеціальні корекційні прийоми та методики, які сприятимуть свідомому опануванню